YNOS

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT ANTONIO TIZZANO

fremsat den 22. september 2005 [1]

1. Szombathelyi Városi Bíróság (retten i Szombathely) har ved kendelse af 10. juni 2004 forelagt Domstolen tre præjudicielle spørgsmål, hvoraf de to første specifikt vedrører fortolkningen af Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler (herefter »direktiv 93/13« eller »direktivet«) [2], mens det tredje vedrører fællesskabsrettens anvendelse på en tvist, der er opstået i en medlemsstat før dens tiltrædelse af Unionen.

I — Retsforskrifter

A — *Fællesskabsretten*

Associeringsaftalen og tiltrædelsestraktaten

2. Europaaftalen om oprettelse af en association mellem De Europæiske Fællesskaber og deres medlemsstater på den ene side og Republikken Ungarn på den anden side (herefter »associeringsaftalen«) [3] blev undertegnet den 16. december 1991 i Bruxelles. Denne aftale trådte i kraft den 1. februar 1994.

3. Associeringsaftalens artikel 67 bestemmer:

»De kontraherende parter anerkender, at det er en vigtig forudsætning for Ungarns økonomiske integration i Fællesskabet, at Ungarns bestående og fremtidige lovgivning tilnærmes Fællesskabets. Ungarn udfolder særlige bestræbelser for, at fremtidig lovgivning så vidt muligt er forenelig med Fællesskabets lovgivning.«

1 — Originalsprog: italiensk.

2 — EFT L 95, s. 29.

3 — EFT 1993 L 347, s. 2.

4. Artikel 68 præciserer videre:

»Tilnærmelsen af lovgivningerne omfatter navnlig følgende områder: [...] forbrugerbeskyttelse [...]«

5. Den 16. april 2003 blev traktaten om Ungarns tiltrædelse af Den Europæiske Union [4] og akten vedrørende vilkårene for tiltrædelsen (herefter »tiltrædelsesakten«) [5], der begge trådte i kraft den 1. maj 2004, undertegnet i Athen.

6. Tiltrædelsesaktens artikel 2 bestemmer:

»Fra tiltrædelsesdatoen er bestemmelserne i de oprindelige traktater og de retsakter, der er vedtaget af institutionerne og Den Europæiske Centralbank før tiltrædelsen, bindende for de nye medlemsstater og gælder i disse stater på de vilkår, som er fastsat i disse traktater og i denne akt.«

7. Med hensyn til eksisterende direktiver bestemmer artikel 53:

»Fra tiltrædelsen anses direktiver og beslutninger efter EF-traktatens artikel 249 [...] som rettet til de nye medlemsstater i det omfang disse direktiver og beslutninger er rettet til alle de nuværende medlemsstater. Med undtagelse af direktiver og beslutninger, der træder i kraft i henhold til EF-traktatens artikel 254, stk. 1 og 2, anses de nævnte direktiver og beslutninger for at være blevet meddelt de nye medlemsstater fra tiltrædelsen.«

8. Artikel 54 foreskriver:

»Medmindre der i de bilag, der henvises til i artikel 24, eller i andre af denne akts bestemmelser eller i bilagene hertil er fastsat en frist herfor, iværksætter de nye medlems-

4 — Traktat mellem Kongeriget Belgien, Kongeriget Danmark, Forbundsrepublikken Tyskland, Den Hellenske Republik, Kongeriget Spanien, Den Franske Republik, Irland, Den Italienske Republik, Storhertugdømmet Luxembourg, Kongeriget Nederlandene, Republikken Østrig, Den Portugisiske Republik, Republikken Finland, Kongeriget Sverige, Det Forenede Kongerige Storbritannien og Nordirland (medlemmer af Den Europæiske Union) og Den Tjekkiske Republik, Republikken Estland, Republikken Cypern, Republikken Letland, Republikken Litauen, Republikken Ungarn, Republikken Malta, Republikken Polen, Republikken Slovenien og Den Slovakiske Republik om Den Tjekkiske Republiks, Republikken Estlands, Republikken Cyperns, Republikken Letlands, Republikken Litauens, Republikken Ungarns, Republikken Maltas, Republikken Polens, Republikken Sloveniens og Den Slovakiske Republiks tiltrædelse af Den Europæiske Union (EUT L 236, s. 17).

5 — Akt vedrørende vilkårene for Den Tjekkiske Republiks, Republikken Estlands, Republikken Cyperns, Republikken Letlands, Republikken Litauens, Republikken Ungarns, Republikken Maltas, Republikken Polens, Republikken Sloveniens og Den Slovakiske Republiks tiltrædelse og tilpasningerne af de traktater, der danner grundlag for Den Europæiske Union (EUT L 236, s. 33).

stater de forholdsregler, der er nødvendige for fra tiltrædelsen at overholde bestemmelserne i direktiver og beslutninger efter EF-traktatens artikel 249 [...]«

Direktiv 93/13/EØF

9. Formålet med direktiv 93/13 »er indbyrdes tilnærmelse af medlemsstaternes love og administrative bestemmelser om urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem erhvervsdrivende og forbrugere« (artikel 1).

10. I henhold til artikel 2, litra b), forstås ved »forbruger«:

»en fysisk person, der i forbindelse med de af dette direktiv omfattede aftaler ikke handler som led i sit erhverv«

11. Artikel 3, stk. 1, fastsætter:

»Et kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling, anses for urimeligt, hvis det til trods for kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren.«

12. Artikel 4, stk. 1, præciserer også:

»Det vurderes, om et kontraktvilkår er urimeligt, under hensyn til hvilken type varer eller tjenesteydelser aftalen omfatter, og ved på tidspunktet for aftalens indgåelse at tage hensyn til alle omstændighederne i forbindelse med dens indgåelse samt til alle andre vilkår i aftalen eller i en anden aftale, som hænger sammen med denne, jf. dog artikel 7.«

13. Artikel 6, stk. 1, bestemmer desuden:

»Medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår.«

14. Artikel 7, stk. 1, fastsætter endelig:

»Medlemsstaterne sikrer, at der i forbrugernes og konkurrenternes interesse findes egnede og effektive midler til at bringe anvendelsen af urimelige kontraktvilkår i aftaler, der indgås mellem forbrugere og en erhvervsdrivende, til ophør.«

15. Da der ikke var fastsat en anden frist i tiltrædelsesakten eller bilagene hertil, var direktivet rettet til Ungarn, som havde pligt til at træffe de nødvendige foranstaltninger for at efterkomme det fra tidspunktet for landets tiltrædelse af Unionen, dvs. den 1. maj 2004.

B — *National ret*

16. Ungarn ratificerede associeringsaftalen ved lov nr. 1/1994.

17. I henhold til lovens artikel 3, stk. 1, skal det i ungarsk lovgivning sikres, at forberedelsen og indgåelsen af internationale aftaler såvel som udarbejdelsen og vedtagelsen af national ret sker i overensstemmelse med nævnte aftale. Ifølge den nævnte artikels stk. 2 skal udarbejdelsen og vedtagelsen af retsreglerne ske under overholdelse af de forpligtelser, der er fastlagt i associeringsaftalens artikel 67.

18. Lov nr. CXLIX/97, der blev vedtaget i overensstemmelse med forskrifterne i denne bestemmelse, ændrede den ungarske borgerlige lovbog (herefter »Ptk«) på flere punkter, idet der i national lovgivning blev indført en ordning om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler, som var forenelig med ordningen i direktiv 93/13. Det fremgår af sagen, at denne ordning ikke er blevet ændret igen siden tiltrædelsen.

19. Artikel 209/B i Ptk fastsætter:

»1. Et generelt kontraktvilkår eller et vilkår i en kontrakt, der er indgået mellem en forbruger og en erhvervsdrivende, er urimeligt, hvis vilkåret i strid med princippet om redelighed fastsætter parternes rettigheder og forpligtelser i henhold til kontrakten ensidigt og ubegrundet til skade for en af parterne.

2. Ufordelagtige rettigheder og forpligtelser anses for at være fastsat ensidigt og ubegrundet, såfremt:

a) de afviger væsentligt fra de grundlæggende regler, der gælder for kontrakten, eller

b) de er uforenelige med kontraktens genstand eller formål.

3. Ved afgørelsen af, om et vilkår er urimeligt, skal der tages hensyn til alle foreliggende omstændigheder på tidspunktet for indgåelsen af kontrakten, som førte parterne til at indgå den, såvel som til arten af den fastsatte ydelse og til de omtvistede vilkårs forbindelse med andre vilkår i kontrakten eller med andre kontrakter« [6].

20. Under hensyn til den foreliggende sag bør der navnlig henvises til Ptk's bestemmelser om anfægtelse af urimelige vilkår og om følgerne af, at der indsættes sådanne vilkår i kontrakter.

21. Hvad angår anfægtelse af vilkår fremgår det af Ptk, at hvis et generelt vilkår i en kontrakt er urimeligt, kan den part, som det er til skade for, anfægte det (artikel 209, stk. 1). Anfægtelsen skal meddeles den anden part skriftligt inden for en frist på et år. Efter udløbet af denne frist kan retten til at anfægte alligevel udøves ved fremsættelse af en indsigelse mod forpligtelserne i henhold til kontrakten [artikel 236, stk. 1, stk. 2, litra c), og stk. 3].

22. Med hensyn til følgerne af sådanne vilkår henviser Ptk herved til princippet om, at kontrakten anses for ugyldig i sin helhed, hvis parterne ikke ville have indgået den uden det ugyldige vilkår (artikel 239).

II — De faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne

23. Hovedsagen vedrører en tvist mellem Ynos kft (herefter »Ynos«), der driver ejendomsmæglervirksomhed, og János Varga, der er byggeentreprenør.

24. Den 10. januar 2002 indgik János Varga med henblik på at sælge en ejendom, som tilhørte hans søn [7], og som for nylig var

6 — Domstolens oversættelse.

7 — Det oplyses i forelæggelseskendelsen, at den pågældende ejendom ejes i forholdet 232/1028 af János Vargas søn. Det fremgår imidlertid ikke, hvem der ejer den resterende del af ejendommen.

indrettet til kontorbrug, en agenturaftale vedrørende fast ejendom med Ynos. Aftalen var baseret på en standardkontrakt, der indeholdt en række generelle bestemmelser.

25. Ifølge denne aftale var Ynos berettiget til et gebyr på 2% af den aftalte salgspris, såfremt agenturvirksomheden resulterede i et salg. Det var præciseret i aftalens punkt 5, at agenturvirksomheden ville blive anset for at have ført til det ønskede resultat, såfremt der var blevet indgået en aftale mellem to parter, som agenten havde bragt i forbindelse med hinanden. Det var endvidere fastsat i samme punkts andet punktum, at agenten også var berettiget til gebyr, selv om ejeren forkastede et skriftligt tilbud om køb eller leje af ejendommen til en pris, der var mindst lige så høj som den, der var fastsat i agenturaftalen.

26. Den 11. marts 2002 underskrev Ynos' direktører, János Varga og dennes søn (sidstnævnte som sælger) og Kálmán Ragasits og Ernö Kovács (som købere) en »aftale vedrørende principperne for indgåelse af kontrakten«, hvori de fastsatte ejendommens salgspris og aftalte, at kontrakten eller forkontrakten skulle være indgået senest den 15. marts 2002.

27. På denne dato var imidlertid hverken den endelige kontrakt eller forkontrakten blevet indgået. Selskabet Ynos mente dog alligevel, at agenturvirksomheden havde ført til det ønskede resultat, og krævede derfor betaling af det aftalte gebyr.

28. Da gebyret ikke blev betalt, anlagde Ynos sag ved Szombathely Városi Bíróság. For denne ret gjorde János Varga bl.a. gældende, at agenturaftalens punkt 5, andet punktum, som Ynos støttede sin påstand på, udgjorde et urimeligt vilkår, og at det krævede gebyr derfor ikke kunne tilkomme selskabet. Efter Ynos' opfattelse var denne indsigelse grundløs, eftersom kriterierne i Ptk's artikel 209/B for, at et vilkår kan anses for urimeligt, ikke var opfyldt i dette tilfælde.

29. Szombathelyi Városi Bíróság finder, at »i det omfang det er muligt at fastslå, at der foreligger et urimeligt kontraktvilkår, når sagsøgtes argumentation lægges til grund, skal tvisten løses i lyset af direktivet«, og har som følge heraf forelagt Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Kan artikel 6, stk. 1, i [...] direktiv [93/13], hvorefter medlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, fortolkes således, at den kan være hjemmel for en national bestemmelse såsom artikel 209, stk. 1, [i Ptk], der finder anvendelse, når det fastslås, at et generelt kontraktvilkår er urimeligt, og ifølge hvilken de urimelige

vilkår ikke uden videre bliver uden bindende virkning for forbrugeren, men kun, når der foreligger en udtrykkelig erklæring herom, dvs. såfremt bestemmelsen anfægtes med held?

2) Fremgår det af den nævnte direktivbestemmelse, hvorefter aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår, at i den situation, hvor de urimelige vilkår, der er fastsat af en erhvervsdrivende, ikke binder forbrugeren i henhold til parternes nationale lovgivning, men den erhvervsdrivende ikke ville have indgået den nævnte aftale med forbrugeren uden de nævnte vilkår, som udgør en del af aftalen, bliver aftalens gyldighed som helhed ikke berørt, hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår?

3) Er det under hensyn til anvendelsen af fællesskabsretten relevant, at tvisten i hovedsagen er opstået før Republikken Ungarns tiltrædelse af Den Europæiske Union, men efter tilpasningen af Ungarns interne ret til direktivet?«

30. Der er i forbindelse med denne sag indgivet skriftlige indlæg af den ungarske, østrigske, lettiske, polske, spanske og tjekkiske regering samt af Kommissionen.

31. Den ungarske og den spanske regering og Kommissionen afgav mundtlige indlæg i retsmødet den 21. juni 2005.

III — Retlig vurdering

32. Szombathelyi Városi Bíróság har som nævnt stillet tre spørgsmål, hvoraf de to vedrører realiteten i hovedsagen, nemlig fortolkningen af direktiv 93/13, mens det tredje vedrører et indledende og mere generelt spørgsmål om Domstolens kompetence til at træffe afgørelse i den foreliggende sag.

33. Da svaret på det sidstnævnte spørgsmål kan gøre det overflødigt at besvare de to første spørgsmål, vil jeg behandle de spørgsmål, der er forelagt Domstolen, i omvendt rækkefølge og først se på, om sagen er forelagt i overensstemmelse med bestemmelserne i artikel 234 EF.

Domstolens kompetence

34. Spørgsmålet om, hvorvidt direktiv 93/13 finder anvendelse på omstændigheder, der er

indtruffet før Ungarns tiltrædelse af Fællesskabet (den 1. maj 2004), er blevet indgående diskuteret af både de intervenerende regeringer og Kommissionen, som har forskellige holdninger til, om de materielle spørgsmål, der er forelagt Domstolen, kan antages til realitetsbehandling eller ej.

35. Efter den østrigske og den spanske regerings opfattelse kan der således ikke være tvivl om, at direktiv 93/13 finder anvendelse i den foreliggende sag. De mener nemlig, at det fremgår af associeringsaftalens artikel 67 og 68 og af artikel 3 i lov nr. 1/1994 om ratificering af denne aftale, at Ungarn også inden tiltrædelsen var forpligtet til at tilpasse den nationale lovgivning til direktivets bestemmelser. Det var netop for at opfylde denne forpligtelse, at Ungarn vedtog de interne regler om urimelige kontraktvilkår, hvis forenelighed med fællesskabsretten den nationale ret er kommet i tvivl om.

36. Den lettiske regering har draget den samme konklusion, men af andre årsager. Hvis jeg har forstået det korrekt, har denne regering erkendt, at direktiv 93/13 før tiltrædelsen ikke i sig selv fandt anvendelse på Ungarn, og at den foreliggende sag derfor udelukkende bør afgøres på grundlag af de ungarske regler om urimelige kontraktvilkår, der var gældende på tidspunktet for de faktiske omstændigheder. Regeringen har dog understreget, at disse regler, selv om de fandtes inden tiltrædelsen, alligevel har til formål at sikre, at den nationale lovgivning er forenelig med det nævnte direktiv, og indeholder nøjagtig de samme bestemmelser. Domstolen er derfor nødt til at besvare de primære spørgsmål, der er forelagt, for at sikre, at fællesskabsbestemmelser og identiske nationale bestemmelser fortolkes ensartet. Den lettiske regering har endvidere anført, at det allerede er fastslået i retspraksis, at Domstolen er kompetent til at udtale sig om fortolkningen af fællesskabsbestemmelser i situationer, hvor de faktiske omstændigheder ikke er omfattet af fællesskabsretten, men af interne bestemmelser, som henviser til fællesskabsretten eller er tilpasset denne, idet de gengiver dens indhold [8].

37. Kommissionen og den ungarske og tjekkiske regering er af den modsatte opfattelse. De mener af årsager, som jeg vil komme nærmere ind på i det følgende (jf. punkt 41-43 nedenfor), at direktiv 93/13, eftersom omstændighederne indtraf i 2002, dvs. forud for Ungarns tiltrædelse af Unionen, ikke finder anvendelse på tvisten i hovedsagen, og at Domstolen derfor heller ikke behøver at fortolke det.

38. Jeg skal først og fremmest påpege, at en national ret i henhold til artikel 234 EF kan anmode Domstolen om at afgøre et præju-

8 — Den lettiske regering har i denne forbindelse bl.a. henvist til dom af 18.10.1990, forenede sager C-297/88 og C-197/89, Dzodzi, Sml. I, s. 3763.

dicielt spørgsmål, såfremt den skønner, at en afgørelse af dette spørgsmål er »nødvendig«, før den afsiger sin dom.

39. Som bekendt forbeholder Domstolen sig dog ret til at undersøge de vurderinger, som de nationale retter foretager, og den kan i givet fald afvise at behandle en anmodning om præjudiciel afgørelse. Den har bl.a. fastslået flere gange, at »den ikke kan træffe afgørelse vedrørende et præjudicielt spørgsmål fra en national retsinstans, når det klart fremgår, at den af den nationale retsinstans ønskede fortolkning eller vurdering af en fællesskabsbestemmelses gyldighed savner enhver forbindelse med realiteten i hovedsagen eller dennes genstand, [eller] når problemet er af hypotetisk karakter« [9].

40. Domstolen har på den baggrund fastslået, at den ikke er kompetent i tilfælde, hvor det er »åbenbart, at den fællesskabsretlige bestemmelse, som Domstolen anmodes om at fortolke, ikke kan finde anvendelse« [10].

41. Efter min opfattelse er det dog netop sådan, det forholder sig her. Jeg er enig med den ungarske og den tjekkiske regering og med Kommissionen, når de gør gældende, at direktiv 93/13 hverken finder anvendelse eller kan påberåbes af enkeltpersoner i hovedsagen, eftersom omstændighederne i denne sag indtraf i 2002, dvs. på et tidspunkt, hvor Ungarn endnu ikke var tiltrådt Unionen og derfor heller ikke var bundet af det nævnte direktiv [11].

42. Tiltrædelsesakten er nemlig meget klar på dette punkt. Det fremgår af artikel 2, at bestemmelser i de oprindelige traktater og de retsakter, der allerede er vedtaget af institutionerne, først »[f]ra tiltrædelsesdatoen« er »bindende for de nye medlemsstater og gælder« i disse stater. I henhold til artikel 53 og 54 er det desuden først fra dette tidspunkt, at de eksisterende direktiver anses for rettet til disse stater, og at disse stater skal iværksætte de forholdsregler, der er nødvendige for at overholde dem, medmindre andet udtrykkeligt er bestemt, hvilket ikke er tilfældet i det her omhandlede direktiv.

43. Det er også i lyset af disse klare bestemmelser, at artikel 67 og 68 i den tidligere associeringsaftale, der trådte i kraft den 1. februar 1994, skal fortolkes. Som den ungarske regering og Kommissionen med

9 — Dom af 13.7.2000, sag C-36/99, Idéal tourisme, Sml. I, s. 6049, præmis 20. Jf. også dom af 16.7.1992, sag C-343/90, Lourenço Dias, Sml. I, s. 4673, præmis 17 og 18, af 16.7.1992, sag C-83/91, Meilicke, Sml. I, s. 4871, præmis 25, af 15.12.1995, sag C-415/93, Bosman m.fl., Sml. I, s. 4921, præmis 61, af 9.3.2000, sag C-437/97, EKW og Wein & Co, Sml. I, s. 1157, præmis 52, og af 21.1.2003, sag C-318/00, Bacardi-Martini og Cellier des Dauphins, Sml. I, s. 905.

10 — Dom af 5.12.1996, sag C-85/95, Reisdorf, Sml. I, s. 6257, præmis 16.

11 — Jf. i denne forbindelse Domstolens udtalelse i en tilsvarende sag, dom af 15.6.1999, sag C-321/97, Andersson og Wåkerås-Andersson, Sml. I, s. 3551, præmis 3.

rette har påpeget, fremgår det blot af disse artikler, at »det er en vigtig forudsætning for Ungarns økonomiske integration i Fællesskabet, at Ungarns bestående og fremtidige lovgivning tilnærmes Fællesskabets«, og at Ungarn derfor skal udfolde særlige bestræbelser for, »at fremtidig lovgivning«, navnlig inden for »forbrugerbeskyttelse«, »så vidt muligt er forenelig med Fællesskabets lovgivning«.

44. Modsat hvad den østrigske og den spanske regering har gjort gældende, indeholdt de nævnte artikler ikke en forpligtelse for Ungarn til at iværksætte direktiv 93/13 inden det tidspunkt, der fremgik klart af tiltrædelsesakten, men, som Kommissionen har anført, blot en forpligtelse til at »udfolde særlige bestræbelser« for »så vidt muligt« at »tilnærme« den interne ret til Fællesskabets lovgivning og på den måde sikre »Ungarns økonomiske integration i Fællesskabet« og dens fremtidige tiltrædelse heraf.

45. Den modsatte anskuelse kan imidlertid også, hvilket den lettiske regering gør, støttes på Domstolens faste praksis, hvorefter en præjudiciel forelæggelse kan antages til realitetsbehandling, selv om tvisten i hovedsagen hverken personelt eller materielt er omfattet af de fællesskabsbestemmelser, der ønskes fortolket, men af nationale bestemmelser, der blot henviser til eller er tilpasset de pågældende fællesskabsbestemmelser [12].

46. Man kan med andre ord — med lidt god vilje ganske vist — overføre grundtanken i denne retspraksis til den foreliggende sag, selv om det her er fællesskabsrettens tidsmæssige anvendelse, der anfægtes.

47. Det vil således også kunne hævdes i den foreliggende sag, at når den »i national ret« og dermed også i ungarsk ret »valgte løsning af et internt forhold er tilpasset fællesskabsretten [...] er det afgjort i Fællesskabets interesse, at bestemmelser og begreber, der er hentet fra fællesskabsretten, fortolkes ensartet, uanset de vilkår, hvorunder bestemmelserne skal anvendes, *således at fortolkningsuoverensstemmelser undgås*« [13].

12 — Jf. Dzodzi-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 8, og dom af 8.11.1990, sag C-231/89, Gmurzynska-Bscher, Sml. I, s. 4003, af 25.6.1992, sag C-88/91, Federconsorzi, Sml. I, s. 4035, af 12.11.1992, sag C-73/89, Fournier, Sml. I, s. 5621, af 17.7.1997, sag C-130/95, Giloy, Sml. I, s. 4291, af 17.7.1997, sag C-28/95, Leur-Bloem, Sml. I, s. 4161, af 26.11.1998, sag C-7/97, Bronner, Sml. I, s. 7791, af 11.1.2001, sag C-1/99, Kofisa Italia, Sml. I, s. 207, af 11.10.2001, sag C-267/99, Adam, Sml. I, s. 7467, og af 15.1.2002, sag C-43/00, Andersen og Jensen, Sml. I, s. 379. Jf. i modsat retning dom af 28.3.1995, sag C-346/93, Kleinwort Benson, Sml. I, s. 615.

13 — Dzodzi-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 8, præmis 37, og Giloy-dommen, nævnt ovenfor i fodnote 12, præmis 28. Min fremhævelse.

48. Ud fra den grundtanke vil den foreliggende præjudicielle forelæggelse således kunne antages til realitetsbehandling.

49. Jeg må dog indrømme, at jeg er noget i tvivl om denne konklusion.

50. Hvis den godtages, vil det nemlig resultere i en yderligere udvidelse af en retspraksis, der efter min opfattelse må betragtes som en undtagelse, eftersom denne retspraksis ifølge den juridiske litteratur og visse generaladvokater allerede har udvidet Domstolens præjudicielle kompetence til den yderste grænse (om ikke længere), idet den tillader Domstolen at påkende sager, hvor fællesskabsretten tydeligvis ikke finder anvendelse på tvisten i hovedsagen, og der blot består en *fremtidig* og dermed rent hypotetisk interesse i, at denne ret anvendes ensartet [14] [15].

51. Jeg skal dog ikke opholde mig længere ved dette spørgsmål og den problematik, der er forbundet med det. Efter min opfattelse er der nemlig andre mere åbenlyse grunde til, at den foreliggende præjudicielle sag bør afvises.

52. Jeg mener bl.a. ikke, at den ungarske rets kendelse indeholder tilstrækkelige oplysninger til, at Domstolen kan træffe afgørelse.

53. Det kan f.eks. indvendes, at det end ikke fremgår klart af forelæggelseskendelsen, om János Varga kan betegnes som »forbruger«, selv om det er en forudsætning for, at direktiv 93/13 kan finde anvendelse på og have betydning for den foreliggende sag [16].

54. Men bortset fra det, skal jeg påpege, at det præjudicielle spørgsmål som helhed — for ikke at nævne dets relevans for tvisten i hovedsagen — i det væsentlige bygger på de argumenter, den ene af parterne har fremført, selv om den nationale ret endnu ikke har taget stilling til, om disse argumenter er berettigede.

14 — Jf. navnlig generaladvokat Tesauros forslag til afgørelse i Kleinwort-Benson-sagen og generaladvokat Ruiz-Jarabo Colomers forslag til afgørelse i Kofisa Italia-sagen. Begge sager er nævnt ovenfor i fodnote 12.

15 — Domstolens kendelse af 26.4.2002, sag C-454/00, VIS Farmaceutici Istituto scientifico delle Venezie, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 21, synes at bekræfte min tvivl.

16 — Direktivet gælder som bekendt kun for »aftaler, der indgås mellem erhvervsdrivende og forbrugere« (artikel 1), og ved »forbruger« forstås »en fysisk person, der [...] ikke handler som led i sit erhverv« (artikel 2, litra b)]. Jeg er meget i tvivl om, hvorvidt en entreprenør som János Varga, der indretter en ejendom til et kontorkompleks med henblik på at sælge den og indgår en agenturaftale vedrørende fast ejendom med et selskab, kan betragtes som en »forbruger« (jf. punkt 23 og 24 ovenfor).

55. Det er nemlig anført i kendelsen på den ene side, at agenturaftalens punkt 5, andet punktum, hvorefter agenten er berettiget til et gebyr, selv om ejeren forkaster et skriftligt tilbud om køb eller leje af ejendommen til en pris, der er mindst lige så høj som den, der er fastsat i agenturaftalen, ifølge sagsøgte (János Varga) »udgør et urimeligt kontraktvilkår«, og på den anden side, at ifølge det sagsøgende selskab (Ynos) »foreligger der intet urimeligt kontraktvilkår, da artikel 209/B i den ungarske borgerlige lovbog (som er den anvendelige nationale ret) præcist fastlægger de kriterier, ved hjælp af hvilke det afgøres, om et vilkår har karakter af misbrug«.

56. Szombathelyi Városi Bíróság har i sin redegørelse for, hvorfor den har rejst det præjudicielle spørgsmål, blot bemærket, at »i det omfang det er muligt at fastslå, at der foreligger et urimeligt kontraktvilkår, når sagsøgtes argumentation lægges til grund, skal tvisten løses i lyset af direktivet«.

57. Retten viser dermed, at den udelukkende har vurderet behovet for en fortolkning af direktiv 93/13 og som følge heraf relevansen af de stillede spørgsmål ud fra de argumenter, der er fremført af sagsøgte, som netop påstår, at der er tale om et urimeligt kontraktvilkår i den foreliggende sag. Retten har derimod slet ikke antydet, om den mener, der foreligger et sådant kontraktvilkår, men blot anført, at hvis det er tilfældet, kræves der en fortolkning af direktiv 93/13, som gælder for kontraktvilkår af denne type i forbrugeraftaler.

58. Da den forelæggende ret ikke har taget stilling hertil, vil det præjudicielle spørgsmåls relevans for hovedsagen udelukkende afhænge af, om den nationale ret godtager det argument, som János Varga har fremført, og som den endnu ikke har udtalt sig om.

59. Jeg skal dog minde om, at det er fast retspraksis, at »[m]ed henblik på at give Domstolen mulighed for at udfylde sin rolle i overensstemmelse med traktaten (tidligere artikel 234 EF) er det ubetinget nødvendigt, at de nationale retsinstanser i tilfælde, hvor grundene til, at de finder, at en besvarelse af deres spørgsmål er nødvendig for tvistens løsning, ikke klart fremgår af sagen, redegør for disse« [17].

60. Det er ikke sket i den foreliggende sag. Szombathelyi Városi Bíróság har nemlig ikke taget stilling til dette indledende spørgsmål (om hvorvidt der foreligger et urimeligt

17 — Dom af 16.12.1981, sag 244/80, Foglia, Sml. s. 3045, præmis 17.

kontraktvilkår i den foreliggende sag) og har således ikke klarlagt, hvorfor den finder det nødvendigt for løsningen af tvisten i hovedsagen, at Domstolen fortolker direktiv 93/13 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler.

61. Jeg mener i øvrigt ikke, at Domstolen kan træde i stedet for den nationale ret og selv afgøre, om punkt 5 i agenturaftalen mellem Ynos og János Varga udgør et urimeligt kontraktvilkår. Det fremgår nemlig af fast retspraksis, at »Domstolens rolle er begrænset til at forsyne den nationale ret med de fortolkningsbidrag, der er nødvendige for afgørelsen af den sag, der er indbragt for den, mens det tilkommer den nationale ret at anvende de fællesskabsretlige bestemmelser — således som de er fortolket af Domstolen — på de faktiske omstændigheder i den konkrete sag« [18].

62. Kommissionen synes at mene, at Domstolen derfor også kan fortolke direktivets artikel 3, hvorefter et »kontraktvilkår, der ikke har været genstand for individuel forhandling«, er urimeligt, hvis »det til trods om kravene om god tro bevirker en betydelig skævhed i parternes rettigheder og forpligtelser ifølge aftalen til skade for forbrugeren«. Den kan dog under ingen omstændigheder træde i stedet for Szombathelyi Városi Bíróság, når det gælder afgørelsen af, om det omtvistede kontraktvilkår i den sag, der verserer for denne ret, opfylder betingelserne i den nævnte bestemmelse i direktivet (manglende individuel forhandling og betydelig skævhed i forpligtelserne ifølge aftalen). Hvis Domstolen gjorde dette, ville det nemlig betyde, at den anvendte de fællesskabsbestemmelser, som den var blevet bedt om at fortolke, på den konkrete sag og dermed påtog sig en rolle, som den ikke er tillagt, men tilkommer den retsinstans, tvisten i hovedsagen er indbragt for [19].

63. Ud fra disse betragtninger er det nærliggende at antage, at den forelæggende ret i virkeligheden blot har anmodet Domstolen om en rådgivende udtalelse. Hertil kommer, at den reelt set har anmodet om en udtalelse, der tilsyneladende vedrører rent hypotetiske spørgsmål, idet det er ret usikkert, om Domstolens afgørelse vil få betydning for afgørelsen af tvisten i hovedsagen.

64. Bortset fra at forelæggelseskendelsen mangler tilstrækkelige oplysninger om de nævnte forhold, indeholder den på den anden side en række oplysninger, som rejser betydelig tvivl om, hvorvidt det er relevant for Domstolen at tage stilling til besvarelsen af de to første spørgsmål, der er forelagt den.

18 — Jf. dom af 22.6.1999, sag C-342/97, Lloyd Schuhfabrik Meyer, Sml. I, s. 3819, præmis 11, og af 27.9.2001, sag C-253/99, Bacardi, Sml. I, s. 6493, præmis 58.

19 — Det gælder så meget desto mere som det i denne sag ser ud til, at der ved vurderingen af det pågældende kontraktvilkår — som det i øvrigt fremgår af direktivets artikel 4 (jf. punkt 12 ovenfor) — skal foretages en bedømmelse af »alle [de faktiske] [omstændigheder]« i forbindelse med indgåelsen af agenturaftalen, og en nærmere undersøgelse af tendenserne i den nationale retspraksis med hensyn til fastlæggelse af genstanden for denne type aftaler, som tilsyneladende ikke er ensartede, og som den nationale ret blot har omtalt i sin kendelse.

65. Det fremgår nemlig af det, den nationale ret har oplyst, at:

i) Selskabet Ynos har nedlagt påstand om betaling af gebyret for den ydelse, det har leveret, med støtte i aftalens punkt 5.

ii) János Varga har afvist denne påstand og fremsat indsigelse om, at det pågældende kontraktvilkår er urimeligt.

iii) Selskabet Ynos har hertil anført, at det nævnte kontraktvilkår ikke er urimeligt, og at det derfor er fuldt gyldigt.

66. Dette viser efter min opfattelse først og fremmest, at det er fuldstændig irrelevant at besvare det første spørgsmål, hvormed den nationale ret ønsker oplyst, om artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for en national bestemmelse, hvorefter et urimeligt kontraktvilkår kun mister sin virkning for forbrugeren, hvis denne udtrykkeligt har anfægtet det.

67. Som den ungarske regering med rette har anført, vil det første spørgsmål nemlig, selv om det antages, at agenturaftalens punkt 5 udgør et urimeligt kontraktvilkår og derfor ikke er bindende for János Varga, stadig være uden betydning. Da der er fremsat indsigelse om, at det pågældende kontraktvilkår er ugyldigt, i den foreliggende sag, hvilket er tilladt efter national ret (jf. punkt 21 ovenfor), er det nemlig uden betydning for tvisten i hovedsagen, om det afgøres, at dette vilkår er uden virkning, i forbindelse med denne anfægtelse, eller om retten afgør ex officio, at vilkåret er ugyldigt.

68. Jeg finder det af samme årsager også tvivlsomt, om det er nødvendigt at besvare det andet spørgsmål, hvormed den nationale ret ønsker oplyst, om direktivets artikel 6, stk. 1, er til hinder for en national bestemmelse som den ungarske, som foreskriver, at den resterende del af en aftale, der indeholder et urimeligt kontraktvilkår, kun forbliver bindende for parterne, hvis de ville have indgået den uden dette vilkår.

69. Som jeg allerede har nævnt, har selskabet Ynos med støtte i agenturaftalens punkt 5 nedlagt påstand om betaling af gebyret. Det afgørende spørgsmål er her, om dette kontraktvilkår er urimeligt eller ej og dermed bindende for forbrugeren. Det er til gengæld uden betydning, om og på hvilke betingelser det urimelige kontraktvilkårs manglende gyldighed også gælder for de øvrige bestemmelser i aftalen. Hvis aftalens punkt 5 er ugyldig, kan det aftalte gebyr, som netop var fastsat i dette punkt i aftalen nemlig ikke

tilkomme Ynos, uanset om den manglende gyldighed kun vedrører dette punkt, eller også omfatter de øvrige vilkår i aftalen.

70. I betragtning af disse forhold mener jeg derfor, at de spørgsmål, Szombathelyi Városi Bíróság har stillet, dels er af rent hypotetisk karakter, dels er uden relevans for afgørelsen af tvisten i hovedsagen. Jeg mener derfor, at Domstolen bør fastslå, at den ikke har kompetence til at besvare disse spørgsmål.

71. Såfremt Domstolen ikke er enig heri, mener jeg dog, at det vil være hensigtsmæssigt — og nødvendigt for en fuldstændig vurdering — at undersøge de to materielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13.

Realiteten

Det første spørgsmål

72. Med det første spørgsmål ønsker den nationale ret som nævnt i det væsentlige oplyst, om artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for en national bestemmelse, hvorefter et urimeligt kontraktvilkår kun mister sin virkning for forbrugeren, hvis denne udtrykkeligt har anfægtet det.

73. Her er jeg enig med den spanske regering og Kommissionen i, at svaret på dette spørgsmål følger klart af Domstolens praksis.

74. Domstolen har nemlig i to tidligere afgørelser fastslået, at »den beskyttelse, som direktivet giver forbrugerne, indebærer, at den nationale domstol ex officio kan tage stilling til, om et vilkår i en kontrakt, der er forelagt den, er urimeligt«. Det hænger sammen med, at »domstolens adgang til ex officio at tage stilling til, om et vilkår er urimeligt, er et egnet middel såvel til at nå det i direktivets artikel 6 foreskrevne resultat, nemlig at hindre, at den enkelte forbruger er bundet af et urimeligt vilkår, som til at fremme virkeliggørelsen af det mål, der omhandles i direktivets artikel 7, eftersom en sådan stillingtagen samtidig kan have en præventiv virkning med henblik på at bringe anvendelsen af urimelige vilkår i kontrakter mellem forbrugere og erhvervsdrivende til ophør« [20].

20 — Jf. dom af 27.6.2000, forenede sager C-240/98 — C-244/98, Océano Grupo Editorial og Salvat Editores, Sml. I, s. 4941, præmis 28 og 29, og af 21.11.2002, sag C-473/00, Cofidis, Sml. I, s. 10875, præmis 32.

75. I lyset af denne retspraksis er det derfor klart, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for en national bestemmelse, hvorefter et urimeligt kontraktvilkår kun mister sin virkning for forbrugeren, hvis denne udtrykkeligt har anfægtet det.

Det andet spørgsmål

76. Med det andet spørgsmål ønsker den nationale ret oplyst, om direktivets artikel 6, stk. 1, er til hinder for en national bestemmelse som den ungarske, som foreskriver, at den resterende del af en aftale, der indeholder et urimeligt kontraktvilkår, kun forbliver bindende for parterne, hvis de ville have indgået den uden dette vilkår.

77. Jeg mener ligesom den østrigske og den polske regering samt Kommissionen, at dette spørgsmål bør besvares bekræftende, eftersom den pågældende bestemmelse efter min opfattelse er uforenelig både med direktivets ordlyd og med dets formål.

78. Direktivets artikel 6, stk. 1, bestemmer nemlig, at »[m]edlemsstaterne fastsætter, at urimelige kontraktvilkår i en aftale, som en erhvervsdrivende har indgået med en forbruger, i henhold til deres nationale lovgivning ikke binder forbrugeren, og at aftalen forbliver bindende for parterne på i øvrigt samme vilkår, *hvis den kan opretholdes uden de urimelige kontraktvilkår*« [21].

79. Det fremgår af denne bestemmelse, at når der forekommer et urimeligt kontraktvilkår i en aftale, bevirker det som hovedregel, at det kun er dette vilkår, der mister sin virkning, hvorimod den resterende del af aftalen opretholdes og forbliver bindende for parterne, når først den skævhed, der var til skade for forbrugeren, er fjernet. Det er kun muligt at fravige denne generelle regel, hvis den pågældende aftale objektivt set ikke kan opretholdes uden det urimelige kontraktvilkår, men ikke, hvis det efterfølgende viser sig, at en af parterne (sandsynligvis den erhvervsdrivende, der har udfærdiget aftalen) ikke ville have indgået den uden det nævnte vilkår.

80. Denne fortolkning støttes i øvrigt af formålet med den omhandlede bestemmelse og med direktivet generelt. Direktivet tilsigter som bekendt snarere at sikre den rette balance i de aftaler, forbrugeren indgår, ved at hindre, at forbrugeren »er bundet af et urimeligt vilkår«, end at værne om aftalefriheden for parterne og ikke mindst for den erhvervsdrivende, der omvendt har en betydelig interesse i at frigøre sig for forpligtelserne i en aftale, der vil være mindre fordelagtig for ham, jo mere afbalanceret den er.

21 — Min fremhævelse.

81. I betragtning af disse forhold mener jeg derfor, at artikel 6, stk. 1, i direktiv 93/13 er til hinder for en national bestemmelse som den ungarske, som foreskriver, at den resterende del af en aftale, der indeholder et urimeligt kontraktvilkår, kun forbliver bindende for parterne, hvis de ville have indgået den uden dette vilkår.

IV — Forslag til afgørelse

82. På grundlag af det anførte foreslår jeg derfor Domstolen at fastslå, at den ikke har kompetence til at besvare de præjudicielle spørgsmål, Szombathelyi Városi Bíróság har forelagt.

Såfremt Domstolen alligevel mener, at den har en sådan kompetence, foreslår jeg subsidiært, at Domstolen træffer følgende afgørelse:

»1) Artikel 6, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler er til hinder for en national bestemmelse, hvorefter en national ret kun kan fastslå, at et urimeligt kontraktvilkår er uden virkning for forbrugeren, hvis denne udtrykkeligt har anfægtet dette vilkår.

2) Artikel 6, stk. 1, i Rådets direktiv 93/13/EØF af 5. april 1993 om urimelige kontraktvilkår i forbrugeraftaler er til hinder for en national bestemmelse som den ungarske, som foreskriver, at den resterende del af en aftale, der indeholder et urimeligt kontraktvilkår, kun forbliver bindende for parterne, hvis de ville have indgået den uden dette vilkår.«